

נפש ונשמה בחו"ל

הכינויים "נפש" ו"רוח" ו"נשמה" במקורות הקדמונים לא תמיד נאמרו בדיוק, שלשתם יכולים להתחלף זה בזה, "תצא רוחו ישוב לאדמתו" מקביל ל"לא נותרה בהם נשמה" ול"בצאת נפשה כי מתה". כך גם בלשונות חכמים "פרחה רוחה" נאמר על אדם, ו"נטילת נשמה" על בעלי חיים (שבת פרק ז). בכולם הכוונה לכח החיים, שמתפרש בכל אחד על פי ענינו. וכך אומר רבי שמואל "חברתון דרבנן": "כאן הוא עושה נשמה נפש ולהלן הוא עושה נשמה רוח מנין ליתן את האמור כאן להלן ואת האמור להלן כאן ת"ל חיים חיים לגו"ש" (ב"ר יד י) 26.

26 האחרונים ובפרט המקובלים מברילים בין הכינויים האלו, ומייחסים לכל אחד מהם אספקט אחד של הנשמה. המושג "חלקי הנפש" מתכוון לתכונות שונות של הנפש, בדומה לפסיכואנליזה המחלקת את הנפש לחלקים שונים, כך ראה לדוגמא במאמרו של פרופ' נוי: "אסכולות שונות בפילוסופיה ובפסיכולוגיה ניסו להתמודד עם בעיה זו ולהציע נוסחאות שונות לתיאור ולהסבר בפעילות הנפשית... ג'ון לוק ניסה להציע קוי חלוקה מוגדרים בין 'תחושה' והשתקפות... במשך שלש מאות השנים שחלפו מאז הוצעו מספר מודלים נוספים... שטרבה הציע להבדיל בין האיני המתנסה' לאיני המתבונן', טולמין סבר שהחלוקה נוגעת ליכולת האנושית לדבר ולפעול באופן מקביל, ובלום הציע לחלק גם בין 'אני המתבונן' אובייקטיבי' ואני או עצמי החווה סובייקטיבי'... נראה לי שכל המאמץ בן מאות השנים להתוות את קוי החלוקה הקבועים הוא אך פרעל יוצא של האמונה עתיקה היומין באחדות הנפש/העצמי/הפעילות המוחית... נראה לי שהספק שהתעורר בעשור האחרון לגבי עצם האמונה באחדותו של העצמי יאפשר גם לנו לחדול מלחפש קוי חלוקה שכנראה לא קיימים כלל... הממצאים החדשים של הנוירופיסיולוגיה הוכיחו שכל המיספירה של המוח מסוגלת להגיב ולפעול בצורה אוטונומית... ואפילו לקיים מערכת נפרדת של כוונות ציפיות וחזקות... המסקנה הבלתי נמנעת היא... שמרכזי המוח השונים שומרים על היכולת לקיים פעילות קוגניטיבית נפרדת. יש מצבים בהם מוקד הפעילות מוטט מדי פעם ממרכז אחד למשנהו, כאשר כל מרכז בתורו משתלט על מרכזי הארגון האחרים, ויש מצבים בהם מתקיימת פעילות מקבילה בד בבד לאורך שנים או יותר עוצצי ארגון", ("מהו העצמי" של פסיכולוגיה העצמי" 3, יוני 1995).

שיחות, כך ט חוברת מס' 3, יוני 1995).

הרעיונות האלו תואמים לתיאורים של חז"ל על שתי יצרים המצויים באדם. ובכל אופן לענין חלקי הנפש ברור שאין הם אלא כינויים, ראה (ב"ר יד ט): ה' שמות נקראו לנפש, ובספר הבהיר (אות יג) כי נפש רוח נשמה וכו' הם שמות לנשמה. גם בזהר (תרומה קמא:) א"ר אבא תלת שמחן איקרי נשמה דבר נש נפש רוח נשמה, "הנפש אחת, וחלוקה לפי מדרותיה" (המב"ט, בית אלקים שער היסודות סד), לפי המהרש"א (ברכות יג), "נפש רוח נשמה המה שמות המקובלים למה שקראו הפילוסופים נפש טבעית חיונית ושכלית".

על הפרשנות הזו למושג 'חלקי הנפש' כמצבים מסוימים ולא כישויות נפרדות, מוכיחים גם דברי המקובלים בכמה מקומות כשהם מדברים על היעדר חלק מחלקי הנפש, כך כותב בעל אור החיים: "הרשע אין לו נפש", (דברים לא א), והחסד לאברהם כותב: "דע כי יש אדם שאינו זוכה אלא לנפש בלבד ויש אדם שזוכה לנפש ולרוח ויש מי שזוכה גם לנשמה וכפי זה יקבל בשבת יתר", (חסד לאברהם, עיה"ק מט). בזהר נאמר: "הכועס נשמה קדושה מסתלקת ממנו", (זהר פרשת תצוה).